

Українська мова

Урок № 41

Тема: Активні й пасивні дієприкметники

Мета: формування готовності учнів засобами української мови успішно взаємодіяти в процесі розв'язання типових для віку життєвих проблем. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів: - знання складова: знає загальне значення, морфологічні ознаки дієприкметника як особливої форми дієслова; уміє складати інтелект-карти; - діяльнісна складова: аналізує особливості творення активних і пасивних дієприкметників, правильно здійснює синонімічну заміну одних морфологічних варіантів іншими, орієнтуючись на комунікативну доречність уживання обраної словоформи; - ціннісна складова: виявляє впевненість у своїх переконаннях, життєвих цінностях і пріоритетах.

Тип уроку: урок засвоєння нового матеріалу.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

1. Відредагувати подані словосполучення, записати правильний варіант.

- Існуюче законодавство —
- існуючий порядок —
- існуючі теорії —
- існуючі ціни —
- існуючі кордони —
- існуючі досі проблеми —

2. Пояснити лексичне значення слів, записаних парами. Як називаються такі слова? **Записати слова і пояснення у зошит**

1. Компанія — кампанія. (Фінансова кОмпанія. Воєнна кАмпанія)
2. Вникати — уникати. (Вникати в суть тексту. Уникати відповідальності)
3. Нажива — пожива. (Нажива — нетрудове збагачення, нагромадження матеріальних цінностей з метою наживи. Пожива — те, що живить організм, здобич для хижака)
4. Перекладний — перекладацький. (Перекладний — той, що перекладений. Перекладацький — той, що належить перекладачеві)
5. Біліти — білити. (Біліти — поблідніти, змінити колір шкіри. Білити — білити хатину)
6. Факт — фактор. (Факт — якась подія, чи явище. Фактор — те, щось зумовлює, спричиняє)
7. Кристал — кришталь. (Кристал — тверде тіло, що має природну форму багатогранника і внутрішню упорядковану будову. Кришталь — дорогоцінний матеріал)
8. Ніготь — кіготь. (Ніготь — виріст на людському тілі, що розташовується на пальцях людини, призначення якого — захищати пальці. Кіготь — виріст на кінцівках тварин (та сама функція))

9. Веліти — воліти. (Веліти — наказувати. Воліти — бажати чогось)
 10. Ефектний — ефективний. (Ефектний — той, що дає ефект. Ефективний — дієвий)

II. Актуалізація опорних знань учнів

Записати текст, уставляючи замість крапок потрібні за змістом дієприкметники-епітети. (Що таке дієприкметник-епітет? Знайдіть визначення і запишіть у зошит)

... осінь стоїть над Осокорами, розкинувши високо над землею ... небесне шатро. По садах загуляли ... падолисти, та ще ... павутиння літає в повітрі, снує свою ... пряжу над перелазами. Стоїть ... пора бабиного літа, ... дні такі ласкаві, оповиті ... мереживом, ... смутком, ... ячанням журавлів, що відлітають у вирій.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів

Завдання. У кожному рядку знайти зайве слово.

- А Розвинутий, співаючий, виміряний, згодований.
 Б Зеленіючий, збережений, писаний, прибудований.
 В Засмаглий, прибитий, працюючий, зарослий.
 Г Збентежений, лежачий, зажурений, полагоджений.
 Д Тремтячий, змурований, змарнілий, палаючий.
 Е Розбитий, вимитий, жовтіючий, розказаний.
 Є Запечалений, складений, згасаючий, зроблений.
 Ж Засиджений, палаючий, вимріяний, приготовлений.

Ключ. Із других букв кожного зайвого слова складеться ключове слово (перемога).

Завдання. Від поданих дієслів утворити усі можливі форми дієприкметників.

Принести, прорости, котити, з'їсти, нападати, почорніти, радити, продати, плести, пропустити, запрягати, замерзнути, мазати, атакувати, виступати, померезити, позеленіти, шити, командувати, погаснути, правити, присвятити, змарніти, напоїти, нагромадити, купувати, вертіти.

Опрацювати опорну таблицю.

Час	Активний стан	Пасивний стан
	недоконаний вид	
	-ач(ий) (-яч(ий))	
теперішній	-уч(ий) (-юч(ий)) від основи тепер. часу	
	дрижачий, правлячий	
	організуючий	
	доконаний вид	доконаний і недоконаний вид
	-л(ий)	-н(ий), -ен(ий) (-сн(ий)), -т(ий)

минулий	від основи інфінітива	від основи інфінітива
	пожовклий	даний, пошкоджений,
	змарнілий	скоєний, перекинутий

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Дієприкметники пасивного стану минулого часу мають такі особливості творення:

1) паралельні форми на -т(ий) і -ен(ий) утворюються від дієслів із суфіксом -ну- та з інфінітивними основами на -оро-, -оло-: повернути — повернутий і повернений, розгорнути — розгорнутий і розгорнений, пороти — поротий і порений, від дієслова молоти — молотий і мелений;

2) від інфінітивної основи на приголосний дієприкметники творяться за допомогою суфікса -ен-: відвезти — відвезений, розвести — розведений, запрягти — запряжений;

3) при творенні пасивних дієприкметників за допомогою суфікса -ен- відбувається чергування приголосних: перемогти — переможений, возити — вожений, пекти — печений, носити — ношений, збудити — збуджений, виїздити — виїжджений, вимостити — вимощений.

Активні дієприкметники минулого часу на -ший, -вший в українській мові майже не збереглися. Є тільки поодинокі винятки, замінені в сучасній мові стилістично прийнятними паралельними формами: бувший (нормативне — колишний), перемігший (нормативні — здобувати перемогу, переможець, переможний), зігрівший (нормативні — здатний зігріти, зігрівальний), здолавший (нормативні — здатний здолати; той, що здолав). У сучасній українській мові активні дієприкметники теперішнього часу (відповідаючий) маловживані, їх варто уникати: коригувальний замість коригуючий, копіювальний замість копіюючий, інтегрувальний замість інтегруючий або замінювати дієсловами: працююча жінка — жінка, яка працює: танцюючі пари — пари, які танцюють.

Відредагувати речення і записати правильний варіант.

1. Сидячі на лавках люди спілкуються між собою або читають газети.
2. Під вечір парк сповнюється поспішаючими додому людьми.
3. Забувши ключі в їдальні гімназії просимо звернутися до учительської.
4. Хлопчик розповів про своїх родичів, мешкаючих на Сумщині.
5. Усі вітали усміхаючогося переможця.

V. Закріплення вивченого матеріалу

VI. Підсумок уроку

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- Повторіть теоретичні матеріали.

- Виконайте завдання

Перекласти українською мовою подані словосполучення (записати всі можливі варіанти). У важких випадках скористатися «Російсько-українським словником складної лексики» Святослава Караванського.

Атакующий отряд - ...

бдящая стража - ...

благоприятствующие обстоятельства - ...

приводимый в действие - ...

блещущий талантами - ...

владеющий имуществом - ...

владеющий языками - ...

вкуснейшая пицца - ...

желающий добра - ...

кипящая вода -... .